

Tillitsfullt samvirke mellom næringsliv og stat

Taler

Wilhelm Thagaard

Dato

4 oktober 1945

Sted

Bøndernes Hus, Oslo

Omstendigheter

Valgmøte for Venstre

- 1 Det var en stor usikkerhet til stede ved valget i år. Ingen kan regne seg til på forhånd hvordan det vil gå. Vi har en stor og ny velgerskare. Og vi har siden sist valg hatt en verdenskrig, fått føle hva det er å bli hørtatt, utsatt for en voldsferd som ingen har sett maken til i historisk tid. Vi mistet ikke bare selvstendigheten, 5 men sosiale og kulturelle verdier som vi mener er grunnleggende. Vi opplevde redsel og vold, men på den annen side opplevde vi en strålende innsats som også satte merker.

- Alt dette har virket på menneskene. Vi vil få et nytt storting på mange vis - også 10 på den måten at vi har mange nye kvinner og menn. Av det gamle stortinget er bare 40 stilt opp igjen, bare litt over en fjerdepart. Det er en sterk gjennomdrift av nye krefter. Det er noe nytt vi vil. Men hvem blir valt? Og hvordan blir styrkeforholdet? Det er det vi får svar på 8.oktober. Det svaret er avgjørende, ikke bare for noen år, men i lange, lange tider framover. Det er nå vi skal legge 15 grunnlaget for den nye tid.

- Det er sagt at det er ikke så særlig stor interesse for valget i år. Jo, det er det. Men folk bryr seg ikke om de gamle frasene i år. De vil ha kjensgjerninger og argumenter. Og skal en gå den veien, må valgkampen bli roligere. Det er 20 framgangslinjene som er det viktige i år. Også om dem er det nokså stor enighet, skal en tro fellesprogrammet. Men særprogrammene og valgagitasjonen viser at enigheten er bare tilsynelatende. Det er naturlig. Det er vanskelige spørsmål det dreier seg om.

- 25 De økonomiske spørsmålene er de viktigste. Og der er også uenigheten størst.

Vi kan dra opp tre hovedlinjer:

30 Høyre: Det private initiativ, der den enkeltes innsats skal ha fritt råderom.

Venstre: Tillitsfullt samvirke mellom næringsliv og stat.

Arbeiderpartiet: Marxismen: Full sosialisering av næringslivet.

35

Den siste linjen er det ikke nødvendig å gå inn på. Den er ikke aktuell. Vi i Venstre er prinsipielt uenig i en full sosialisering av næringslivet, en fullstendig kollektivisering. Skillelinjen går mellom de konservative som bygger på full "frihet" for næringslivet og den radikale linjen som vil bygge på tillitsfullt

40

samvirke mellom næringene og mellom næringene og staten.

Høyre mener at det er den enkeltes frie tiltak som skaper velstand, bygger samfunnet og utvikler det. Alle som har lest litt historie vet at dette er ikke noe nytt. Det er Adam Smiths idéer fra 1776. Den gangen gjaldt det å løse på de forskjellige band i næringslivet. Og læren var at hvis hver enkelt skjøttet seg selv, ville han produsere mest. Så ville alt regulere seg selv. Høye priser ville bli hindret av den frie konkurranse.

45

Dere vet hva denne læren førte til. Det ble en veldig oppsamling av kapital og en hensynsløs konkurranse som skapte et proletariat som en ikke har sett maken til. Slik fattigdom og slik elendighet hadde en aldri sett. Og det la grunnen til Marxismen. Det var 16 timers arbeidsdag, små barn måtte arbeide.

50

Alle land måtte gripe inn og sette grenser for det private initiativ og hindre dets forferdelige følger.

55

Her i Norge var det Venstre som gjorde det ved sosiale reformer. Vi gikk videre i konsesjonslovene som ble et vern mot kapitalen. Vi gikk stadig videre. Under forrige krig var det bare en farbar vei: Staten måtte gripe inn for å verne dem som ble skadelidt når det private initiativ brukte sin makt. Staten måtte både stimulere næringslivet og bremse når det løp løpsk.

60

Men vi gikk ikke langt nok.

Vi fikk den store arbeidsledigheten som ikke er annet en mangel på samordning og administrasjon. Det er produksjonen som gir et rikere samfunn. Og nå ble

65

resultatet at produksjonen gikk ned og 150 000 mennesker gikk og ble ødelagt i arbeidsløsheten mens en redusert produksjon måtte holde liv i dem likevel.

70

Med samordning og administrasjon ville vi ha greidd det.

Den store arbeidsløsheten var en sterkt medvirkende årsak til diktatur i Tyskland og til lignende tendenser i andre land. Demokratiet var for svakt og
75 hadde ikke maktmidler nok til å greie situasjonen.

Denne situasjonen vil ingen ha opp igjen, ikke høyre heller. Men hvor langt vil de gå nå? De vil ha tilstanden før krigen, sier de.

80 Alt det vi har nå ser Høyre som restriksjoner, som onder. Det er bare de private som skaper noe. Staten bare hemmer, og vanskeliggjør. For Høyre er staten noe en helst ikke skal ha. Mennesket er ikke til for statens skyld, sier de. Det er bare en frase. Staten er jo ikke noe annet enn et organ til å styre samfunnet. Og samfunnet skal selvfølgelig styres slik som det passer menneskene.

85

Men hvem er menneskene?

Menneskene er ikke bare driftsherrene. I en demokratisk stat er det hele folket. Derfor er ikke staten noe som skal stå i motsetning til det private næringsliv. I
90 dag kan ikke det private løse oppgavene sine uten i tillitsfullt samarbeid med staten. En bedrift kan ikke alene greie innførselen av råvarer, ordning av lønnsforhold osv. Den er avhengig av de reguleringene staten må sette i verk fordi vi ikke har nok av det vi trenger. Ingen enkelt bedrift kan fastsette prisene sine alene. Det ville bli kaos. Og vi må ha et stabilt og rettferdig prisnivå. Sukker
95 for eksempel kommer hjem til flere slags pris. Vi må jevne ut og selge til én. Det samme er tilfelle med kull og jern.

Vi har måttet få statstilskudd til regulering av vareprisen. Uten den ville for eksempel melk være oppe i 70 øre og brød i 65. Og hvordan ville det gå om vi
100 ikke regulerte pengevesenet vårt. Det er helt nødvendig av hensyn til næringslivet, for å holde det gående.

Slik kan en ta det ene etter det andre og se om det i sitt vesen er bedriftsfiendtlig. Næringslivet kan, når det blir stimulert og regulert, produsere uendelig meget
105 mer en før. Det er menneskehetens håp for økonomisk velvære. Vi må få en

bedre organisasjon av næringslivet. En bedriftsherre vil ha sin egen bedrift godt organisert. Han vil få det ved økonomisk demokrati, ved den arbeidsglede og skaperglede det får. Han vil ha planmessighet.

110

Det er da merkelig at en ikke kan se at en slik planmessighet trengs i hele samfunnet. Ingen kan stå alene. Samlet organisasjon, målbevisst, planmessig organisasjon er det som skal føre oss fram til økt produksjon og gi oss en høyere levestandard.

115

En bedriftsleder skal ha slagvidde; størst mulig spillerom skal det være for den enkeltes tiltak. Men det gjelder ikke bare bedriftsherren. Det gjelder alle. Og også i det offentlige trengs det, og det trengs tiltak, planlegging for å bygge samfunnet opp. Vi trenger en samordning i næringene også, slik at ikke enkelte bedrifter som er dårlig og ligger dårlig an skal sinke oss. Det er dette de kaller fiendtlig innstilling mot næringslivet.

120

Det er akkurat som med prisanordningen - som de for øvrig har gitt et annet navn - den kaller de diktatur. Det er det rene tøv. Det er en lov gitt av regjeringen fordi det intet storting var da. Sakene forberedes av et direktorat og avgjøres av regjeringen. Når vi får et nytt storting kan det bringes inn for Stortinget, til avgjørelse av den folkevalte forsamling.

125

Skal samfunnets interesser fremmes i dag, kan ikke det skje gjennom et foreldet apparat. Vi kan for eksempel ikke drive med et omsetningsapparat som ikke er rasjonelt. Vi må ha både produksjonsapparatet og omsetningsapparatet rasjonelt, skal vi tjene folkets interesser.

130

Dette vil Venstre gå inn for. Vi ser annerledes på bedriftslivet enn før. Høyre mener øyensynlig at bedriftene skal ledes av hensynet til at bedriften skal tjene mest. Det er den snevre egeninteresse. Vi har sett resultatet hos oss som i andre land, at hensynet til bare det, skapte forferdelige tilstander for folket. Det ble en jernhånd som ikke kjente nåde, som drev folket ut i elendighet.

135

Vi ser bedriftene som en offentlig samfunns-funksjon. Det må ledes som et ledd i hele samfunnet. Selvsagt skal bedriftene ha fortjenesten. Men den må begrenses; den må ikke være utilbørlig.

140

De sier at hvis ikke profilen er den viktigste drivkraften, så blir den ikke redet så

godt. Det er falske teorier. De motbevises av arbeid i offentlige og private institusjoner, hvor det gjøres et gledesfylt, interessert og godt arbeid på fast lønn. Det samme må gjelde i bedriftslivet. Det skaper en høyhet over det hele. Bransje etter bransje må vi gjennomlyse for å se om det er mulig å skape bedre yting, til
150 fordel for de som bor i landet. Vi må gjøre det samme med statens arbeidsbedrift og med boligproduksjonen, med fosseutbyggingen og elektrifiseringen. Vi må gå foran med stor kraft og etter en 5-årsplan. Det er appell i en slik tidsfrist.

Vi må også ha jamnvekt mellom næringene, så ikke enkelte næringer suger for
155 meget, uforholdsmessig, til seg. Og vi må sørge for at folket, det som arbeider, for de godene vi vinner inn i høyere lønn eller lavere priser.

Det er tiltak vi må realisere fremover. Og vi må ikke være redd for å bruke de pengene som trengs. Før så vi staten som en bedrift som ikke kunne strekke seg
160 lenger enn skinnfellen rekker. Vi hadde ikke råd og bevilge imot arbeidsløsheten, het det da. Men staten behøver aldri mangle penger. Det koster ikke mye å trykke sedler. Vi skal selvsagt ikke trykke sedler uten hensikt, så vi får inflasjon. Men det viser seg at den kan vi hindre. Vi skal ikke slippe en pengeflom løs som blir uten beskjeftigelse.

165 Staten kan alltid skaffe seg penger. Det avgjørende er bare at den ikke lar seg bremse i sin ekspansjonspolitik av det argument at det ikke er penger til. Amerika har ikke hatt dekning av statsbudsjettet sitt på mange år.

170 Vi må føre en pengepolitikk i samsvar med moderne teorier, som har vist seg å være bedre enn de gamle.

President Truman har nettopp sagt: levestandarden og menneskenes kår i det hele kan nå forbedres i betraktelig grad. Men vilkåret er en planmessig politikk -
175 ikke gamle fraser. Vilkåret er ubrytelig samhold og planlegging.

Det er det Venstre vil.

Høyre er vanegjengeriets parti. Det vil ikke noe som ånder av nytt. Da blir de
180 redde. Gamle vanehøyregjengere stemmer vel med det gamle partiet sitt. Men det er ikke noe parti for ungdommen og for fremtiden. En brosjyre: Høyre kan du stole på, slutter med et bilde av noen ungdommer som tar farvel med en eldre herre med reisehåndkoffert, han ligner Hambro. De som hører hjemme i

185 Høyre, hører hjemme i en tid som ikke lenger er vår.

Arbeiderpartiet bygger på klassekamp og de marxistiske idéene, enda de foreløpig er stilt i reserve. Vi tror ikke på marxismen og ikke på klassekampen som avgjørende faktor. Vi tror på den sammenbinding av faktorer som kalles
190 samfunnssolidaritet.

Ut fra det synet stemmer vi på Venstre.

Kilde
195 Dagbladet, 05.10.1945

Emner
Innenriks, Innlegg, Partipolitikk, Valgtale, Økonomi

URI
200 <https://www.virksommeord.no/tale/tillitsfullt-samvirke-mellom-naeringsliv-og-stat>

205

210

215

220